

בית מדרש ישיבה AI

ויישן ויקח

מהו הביזוי?
לימוד ברש"י, בראשית ב, כא

חוברת לקורא המתחיל (4)
כ"ח בתשרי תשפ"ז

מילה אחת שפתחה עיון שלם

החוברת הזאת צמחה מדיוק במילה אחת ברש"י: "ותתבזה". יעל השינה שנפלה על אדם בשעת יצירת חוה כותב רש"י: "שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ותתבזה עליו". מדוע שראיית יצירתה תפחית את חנה בעיניו? הרי לאחר מכן הוא עצמו אומר בשמחה: "עצם מעצמי ובשר מבשרי".

אפשר להשיב מיד: מראה של דם וחיתוך אינו נעים. אבל השאלה חודרת עמוק יותר. גם בלידה יש דם, ובכל זאת התינוק מתקבל בחיבה. יש אנשים שנרתעים מן המראה ויש שאינם נרתעים; ואף רתיעה אינה מחייבת אובדן אהבה. כיצד נהפך שלב חולף ביצירה ליחס מתמשך כלפי אדם שלם?

הבירור בגמרא, במדרש ובמפרשי רש"י מלמד להפריד בין מוצא לבין ראיית ההתהוות, ובין חיבת יילוד לבין הרצון לשאת אשה. המפרשים מתארים את היצירה בדרכים שונות, ולכן גם תשובותיהם אינן זהות.

הביאור שנבנה כאן הוא שהשינה שומרת את אופן הקבלה: היא מונעת ראיית שלב שהמקורות מתארים את השפעתו גם לאחר התיקון, וחוה מובאת לאחר בניינה בחביבות. זהו צירוף של מקורות. מה כוחו של המראה לצד החיבה והפליאה — זו השאלה שנותרה פתוחה. נלך אל הביאור דרך הקושיה והמפרשים.

לצדה עומדת חוברת המחקר V8, ובה מלוא הדעות, הראיות והשוואת הדוחות. כל הפניה כאן מציינת יחידה ועמוד בה. העיון נערך בבית מדרש ישיבה AI, בהובלה אנושית ותחת פיקוח רבני.

מן המילה ברש"י אל הקושיה, המפרשים והביאור שאפשר ללמד.

8 · ז. באר בשדה: מדוע הראייה נצרכת כהסבר?	3 · א. מה בדיוק שואל רש"י?
9 · ח. מדוע לא להסתפק במניעת כאב?	4 · ב. "היא ממני" עשוי להיות יסוד לאהבה
10 · ט. השינה וההבאה: גם צד חיובי	5 · ג. המשל בגמרא: מה נשאר מן המראה?
11 · י. באר מים חיים: טעם השינה וטעם הלקיחה בשינה	5 · ד. יפה תואר: הגוף נתקן, וריחוק הדעת נשאר
11 · יא. מה התברר, ומה עומק השאלה שנותרה?	6 · ה. קושיית הלידה נשארת רצינית
12 · יב. דרך קצרה לעיון נוסף	7 · ו. מה היה אדם רואה? המפרשים נחלקים
13 · לעיון במקורות	

ההפניות "להרחבה" מובילות לחוברת המחקר V8; מספרי העמודים שלה נבדקו אחרי העימוד.

א. מה בדיוק שואל רש"י?

הפסוק אומר: "ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה". רש"י מפרש את צירוף השינה ללקיחה: "ויישן ויקח — שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ותתבזה עליו". (רש"י, בראשית ב, כא)

אדם הוא שלא יראה; חוה היא שעלולה להתבזות בעיניו. אין הכוונה שהיא תתבייש בעצמה. לשון זו מתבארת כדחייה ופגיעה בחן ובחביבות: הוא עלול שלא לקבל אותה בחיבה. במדרש לקח טוב נאמר במקביל: "שלא תתגנה עליו ולא ימאסנה".² אין צורך להוסיף מכאן שהוא ישפוט אותה כיצור פחות ערך. זהו מוקד השאלה. מראה קשה יכול לעורר רתיעה ברגע הראייה. רש"י חושש להשפעה על יחסו לחוה. מדוע שמראה ההפרדה יקבע משהו ביחס אליה לאחר שבניינה הושלם?

2. לקח טוב, בראשית ב, כא-כג.

ועוד: אם מקור הבעיה הוא שהיא נלקחה מגופו, השינה לכאורה אינה פותרת אותו. אדם יודע זאת אחר כך. צריך לברר מה מוסיפה הראייה על הידיעה, ומה בדיוק נועד להימנע.

תחילה נבחין בין המוצא למראה, ונלמד כיצד מראה קודם ממשיך להשפיע (ב-ד). אחר כך נבחן את הלידה ואת שיטות היצירה והשינה (ה-ח), ומתוכן נבנה את הביאור ונסכם את גבולותיו (ט-יא).

להרחבה בחוברת המחקר V8: T1 – עמ' 3; T27 – עמ' 6

ב. "היא ממני" עשוי להיות יסוד לאהבה

הרמב"ן על "על כן יעזב איש" מסביר את הדבקות באשה מתוך היותה עצם מעצמותיו ובשר מבשרו: הוא רוצה שתהיה עמו תמיד.³ עצם המוצא המשותף מופיע אפוא כטעם לקרבה, כפי שעלה בשאלה. דבריו שם אינם פירוש ישיר לרש"י על השינה; הם מלמדים שאין לזהות את המוצא עצמו עם ביזוי.

גם הנצי"ב ממשיל את אהבת אדם לחוה לאהבת האדם את ידו.⁴ הוא מתאר אהבה עוד לפני הביאה והדבקות. יש לדייק: דבריו נאמרים לאחר ההבאה של חוה, ואינם מתארכים את האהבה לרגע החיתוך. מכל מקום, אי אפשר להעמיד את כל התשובה על הנחה שלפני קשר זוגי אין אהבה.

נבחין בין המוצא – העובדה שחוה נלקחה מאדם; הידיעה – מה אדם יודע על כך; והמראה – מה ראה בזמן יצירתה. הרמב"ן והנצי"ב רואים במוצא סיבת קרבה. את השפעת הידיעה המודעת עליו צריך לברר בנפרד.

חביבות פירושה כאן קבלה בחן ובחיבה. כשנשאל על משקל המראה, נשאל כיצד הוא מצטרף לחיבה ולפליאה ביחסו אל חוה. מוצא שמקרב ומראה שמעורר רתיעה יכולים להתקיים יחד.

גם הידיעה אינה מתוארת בכל המפרשים באותה דרך. בעקידת יצחק ההכרה במוצא משתלבת בשמחה; באר בשדה מציע, בשיטות מסוימות, שידיעה מוקדמת עליו עלולה למעט חביבות. אין כלל אחד מוסכם בעניינה.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T7 – עמ' 12; T8 – עמ' 13; T30 – עמ' 21

3. רמב"ן, בראשית ב, כד.

4. העמק דבר, בראשית ב, כג-כד.

ג. המשל בגמרא: מה נשאר מן המראה?

בסנהדרין לט ע"א נטען שלקחת הצלע בשניה דומה לגניבה. התשובה הראשונה היא משל: ניטל כלי כסף וניתן במקומו כלי זהב. יש כאן הטבה. אבל נותרת שאלה: מדוע לעשות זאת בהסתר? מדוע לא לקחת בגלוי? אז מובא משל נוסף. בשר מונח תחת הרמץ — האפר החם של הגחלים — מוצא ומוצע לאכילה. הצופה אומר "מאיסא לי": הוא מוצא בו מיאוס. הנמשל הוא שאילו נלקחה הצלע בגלוי, היתה מאוסה עליו.⁵ שני המשלים עונים על שתי שאלות שונות. הכסף והזהב מבררים מה ניתן — הטבה. הבשר מברר כיצד התקבל — אופן הנתינה יכול להשפיע על קבלת המתנה גם כשהיא טובה.

שני דיבורי רש"י שם מגדירים את המהלך. על הבשר: "וכן דרך צלייתה, ומתוך שראה אותה בגנותה נמאסת עליו". ועל הנמשל: "שיראה בחתוכה קודם גמר תקונה".

הדגש אינו על עצם הידיעה איך מכינים בשר, ואף לא על פעולה בלתי טבעית. רש"י אומר שכך דרך הצלייה. הצופה ראה את הדבר בשלב שנראה לו בגנותו, והמראה הזה השפיע על קבלתו אחר כך.

כאן יש התקדמות חשובה: גם אם התיקון הושלם, היחס שנוצר בראייה אינו בהכרח מתוקן יחד עמו. המשל נותן דגם של השפעה מתמשכת. הדגם הזה אינו חוק שלפיו כל מי שרואה הכנת מזון מואס בו. הוא מלמד מה יכול להישאר מן המראה; את שאלת משקלו לצד החיבה נאסוף בפרק יא.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T3 – עמ' 7; T4 – עמ' 7

ד. יפה תואר: הגוף נתקן, וריחוק הדעת נשאר

המשל מלמד על קבלת דבר לאחר שתוקן. יפה תואר מוצא לכך ביאור בתוך סיפור היצירה עצמו: בבראשית רבה מופיעה מסורת שאדם ראה את היצירה הראשונה והרחיקה, ואחר כך נבראה לו פעם שנייה, בהסתר.⁶ רש"י בחומש אינו מספר כאן את כל סיפור שתי היצירות. בתיאור המראה מופיעים רירין

5. סנהדרין לט ע"א ורש"י שם.

6. בראשית רבה יז, ז.

ודם. קיימים חילופי נוסח בין המסורות; חוברת המחקר מפרטת אותם. אין צורך להעמיד את כל הביאור על נוסח יחיד בכל מקום.

יפה תואר מבאר שגם לאחר שהראשונה נתקנה ונתקשטה, "לפי שראי' בנוולה רחקה דעתו ממנה".⁷ הוא מפנה למשל בסנהדרין. כאן המשך הדחייה לאחר התיקון נאמר במפורש.

מה התיקון שינה? את מצב הגוף. מה לא הסתלק מאליו, לפי הפירוש? ריחוק הדעת שכבר נוצר. זו תשובה לקושי כיצד מצב חולף עשוי להשפיע על היחס אל מי שעומדת עכשיו בשלמותה. המפרש מתאר את התוצאה, ולא את כל הדרך הנפשית שבה היא מתרחשת. זיכרון התמונה יכול לבאר אותה, אבל זו אפשרות של הסבר, ולא לשון המקור.

יפה תואר משייך את קליעת השער וההבאה לבריאה השנייה. ההסתרה וההבאה של חוה לאחר התיקון מתחברות אפוא בפירוש. במקרה שהוא מתאר, הקישוט לא מחק את היחס שכבר נוצר. שאלת המשקל בין הרתיעה לחיבה נשמרת לסיכום.

להרחבה בחוברת המחקר T5:V8 – עמ' 8; T28 – עמ' 10

ה. קושיית הלידה נשאת רצינית

בלידה אין רק רעיון מופשט של קרבה. יש גם דם ומראה שאינו נאה, ובכל זאת אפשר לקבל את התינוק בשמחה. המדרש עצמו מדגיש זאת: "מלא רירין ודם, הכל מחבקין אותו ומנשקין אותו"⁸. המילה "הכל" מרחיבה את השאלה מעבר להורים בלבד.

עץ יוסף מסביר במקבילה שהקב"ה שם בטבע חיבה ליילוד בעיני הכול, לחבקו ולנשקו.⁹ החיבה מתקיימת למרות המראה. מכאן שאין לומר בפשטות שכל דם מביא לדחייה, או שחן המתגבר על מראה קשה חייב להיות נס נוסף. על האפשרות לתת חן למרות המראה נעמוד בפרק י.

עם זאת, חיבת יילוד והרצון לשאת אשה אינם אותו יחס. האם יש לכך עוגן בענייננו, או שזה רק חילוק שהמצאנו כדי להשיב על הקושיה?

7. יפה תואר, בראשית רבה יז, ז; סריקת HebrewBooks 42241, עמ' 240 PDF.

8. ויקרא רבה כז, ז.

9. עץ יוסף, ויקרא רבה יד, ד.

באבות דרבי נתן, נוסחא ב, פרק ח, בתוך הדיון ביצירת חוה, נאמר: "כל זמן שאדם רואה תינוקת מלאה דם לא במהרה הוא נושא אותה", ובהמשך הנימוק: "שלבנו גס בה". זהו מקור שמחבר במפורש את מראה התינוקת לרצון זוגי. בדפוס יש פרטי נוסח ותיקון במילה המקשרת; הם מפורטים במחקר.

לפנינו שתי שאלות: האם אפשר לחבב את היילוד למרות דם? המדרש אומר שכן. האם חיבה זו מחייבת רצון לשאת אותו בעתיד? אבות דרבי נתן מתאר קושי בכניסה לנישואין. בצירוף המקורות נוצר ביאור אפשרי: חיבת אדם עם לידתו אינה מחייבת רצון זוגי כלפיו. ההשוואה ללידה מגבילה את ההסבר "דם לבדו", אך אינה מפריכה את רש"י בפשטות.

אבל זו אינה תשובה מלאה. "שלבנו גס בה" נוגע לרגילות ולאופן היכרות; רש"י בסנהדרין מדגיש ראייה "בגנותה". אין משפט המזהה את שני הטעמים. וגם "לא במהרה" אינו "לעולם לא". המקור מקדם את השאלה, ואינו מתיר להפוך אותה לחוק כולל.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T16 – עמ' 14; T17 – עמ' 16; T22 – עמ' 33

ו. מה היה אדם רואה? המפרשים נחלקים

כדי להעריך את ההשוואה ללידה צריך לדעת מה היה אדם רואה. שלושה תיאורים עולים במפרשים: **פרצוף** – אדם וחוה כשני צדדים מחוברים שנפרדו; **זנב** – איבר או תוספת שמהם נבנתה האשה, קודם שקיבלו את צורתה השלמה; **צלע ממש** – צלע במובנה הגופני, כפי שבאר בשדה מונה בחלוקתו. אלה פירושים שונים, ולא שלבים באותו תהליך.

לפי פירושים מסוימים אדם היה רואה חתיכה שטרם קיבלה את צורתה השלמה. משכיל לדוד מדגיש את חסרון הצורה בשיטת "זנב".¹⁰ מראה כזה אינו מראהו של תינוק שכבר נוצר ונולד. זה הבדל ממשי בין התהליכים.

רש"י עצמו, בדיבור "מצלעותיו", מביא את תיאור שני הפרצופים. לפי תיאור זה, אין די לומר "הוא היה רואה חומר בלי צורה". לבוש האורה מסביר שגם גוף שלם, בשעת הפרדתו ובטרם נקדם מקום החתך, עלול להתבזות בעיניו.¹¹

10. משכיל לדוד, בראשית ב, כא.

11. לבוש האורה, בראשית ב, כא.

באר בשדה מנמק בשיטת הפרצוף מתוך המראה של דם ורירין. זה אינו אותו ניסוח של הלבוש על מקום החתך. יש לשמור את ההבדל ביניהם, גם אם שניהם סבורים שטעם המיאוס שייך לגוף בעל צורה. הטבלה מציגה שלושה ביאורים למראה; שתי השורות האחרונות שייכות לאותה שיטת גוף – פרצוף.

שיטת הגוף	המפרש	מה מודגש במראה?
זנב	משכיל לדוד	חתיכה חסרת צורה, קודם גמר התיקון
פרצוף	לבוש האורה	גוף שלם במקום חתך שטרם נקרם
פרצוף	באר בשדה	דם ורירין בשעת ההפרדה

ההבדל מתינוק שלם ממשי בתיאור הראשון. בתיאורים האחרים קושיית הלידה חזקה יותר, משום שהמראה כולל גוף בעל צורה ודם. אי אפשר לקחת את תירוץ השיטה הראשונה ולהכריז שבכך נפתרו כל השיטות.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T9 – עמ' 19; T10 – עמ' 20; T11 – עמ' 21; T30 – עמ' 21

ז. באר בשדה: מדוע הראייה נצרכת כהסבר?

באר בשדה מבדיל בין שלושה תיאורי גוף: פרצוף, זנב וצלע ממש.¹² הוא בוחן גם שתי חלופות להסברת השינה, מלבד טעם הראייה: שמחת המציאה הפתאומית, והסתרה זמנית של העובדה שהאשה נלקחה ממנו.

בשיטת הפרצוף, אומר המפרש, אדם יבחין מיד שניטל ממנו החלק המחובר. לכן אין כאן אותה הפתעה שעליה בנוי טעם המציאה. גם העלמת המוצא אינה יכולה להועיל באותה דרך: אדם ממילא ידע שניטל ממנו הפרצוף.

זה מבנה של שתי שלילות. אי אפשר להביאה אליו כמציאה פתאומית, ואי אפשר להעלים ממנו את המוצא. אבל אפשר למנוע ממנו לראות את ההפרדה. מכאן דבריו: "ולזה הוצרך לטעם שלא יראה".

12. באר בשדה, בראשית ב, כא: ויסגור; ויישן ויקח.

זו תשובת מפרש לקושי "הרי הוא יודע אחר כך": בשיטה הזאת הידיעה נשארת, והראייה היא הדבר שנמנע. היא מבארת מדוע נצרך טעם הראייה בשיטתו, ולא כיצד נוצרת כל הרתיעה. טעם הכאב אינו מתבטל בכך.

בחלופות המתייחסות לזנב או לצלע ממש, המפרש חושש דווקא מידיעה מוקדמת: היא עלולה למעט חביבות. לכן הוא מציע הסתרת ידיעה "לשעה". יש לשינה תועלת זמנית גם אם אדם ידע לאחר מכן; אך אין מכאן הבטחה שהידיעה המאוחרת לעולם לא תשפיע.

עוד דיוק חשוב: "אין אנו צריכין לטעם מיאוס" פירושו שהטעם אינו נחוץ להסברת הכתוב בחלופות מסוימות. אין פירושו שאין שום אפשרות של מיאוס. שייכות הטעם והצורך להשתמש בו אינן אותה שאלה. כך מתחלקות החלופות אצל באר בשדה בלבד:

שיטת הגוף	מה אומר על החלופות?	טעם הראייה
פרצוף	הוא יודע מיד; שמחת המציאה והעלמת המוצא אינן מועילות	נצרך: אפשר למנוע את הראייה
זנב	אפשר להעלים את המוצא "לשעה"; הצער מתקיים גם כאן	אין צורך בטעם זה בביאורו
צלע ממש	שמחת המציאה מובאת בשם העקידה; לחלופין, העלמה "לשעה"	אין צורך בטעם זה בביאורו

שמחת המציאה נאמרת במפורש בצלע ממש; אין להרחיב אותה לזנב בלי לסמן היסק. שתי השלילות שראינו שייכות לפרצוף.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T30 – עמ' 21; T29 – עמ' 37

ח. מדוע לא להסתפק במניעת כאב?

כמה מפרשים מסבירים את התרדמה כמניעת צער, כאב או פחד. משכיל לדוד מחלק לפי שיטות הגוף: בזנב הצער מועט יחסית, ולכן הוא מבקש את טעם המיאוס; בפרצוף הוא מפרש את השינה כמניעת צער.

באר בשדה מקיים את טעם הצער **אפילו בשיטת זנב**: גם צער קטן ראוי למניעה. לבוש האורה ובאר בשדה מבארים מיאוס גם בפרצוף. יש כאן מחלוקת בין מפרשי רש"י, ולא דחייה מוסכמת של טעם הכאב.

גור אריה קושר את השינה לסגירת מקום הלקיחה: גם המקום הפתוח יכול להזכיר את המראה שנמנע.¹³ לכן הוא דן בסדר דיבורי רש"י, שפירש "ויסגור" לפני "ויישן ויקח". טעם הראייה מסביר אצלו את השינה ואת סגירת המקום יחד. כך מתברר מה הוא מוסיף על מניעת הכאב: הקשר בין מועד הלקיחה, המראה וסדר פירוש רש"י.

עצם בחירתו של רש"י בטעם המיאוס דורשת קריאה בפסוק ובשיטתו. יש מפרשים שמראים מדוע טעם זה מתאים לה; אין להסיק מכך שהוכח שכל טעם אחר נדחה, או שהקב"ה לא יכול היה לשמור את החן בדרך אחרת.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T10 – עמ' 20; T12 – עמ' 25; T13 – עמ' 26; T20 – עמ' 29

ט. השינה וההבאה: גם צד חיובי

התמונה אינה מסתיימת במה שאדם לא ראה. אחרי הבנייה נאמר "ויביאה אל האדם". הרד"ק מביא בשם חז"ל את ההבדל בין לקיחה מדעתו כשהוא ער, שבה היתה מאוסה לו, לבין הבאה שלא מדעתו, שבה היתה חביבה עליו.¹⁴ לשון הרד"ק היא "מדעתו" ו"שלא מדעתו"; אין להחליפה בלי הסבר בלשון הראייה של רש"י.

בעל עקידת יצחק מצרף שני גורמים לשמחה: מציאה פתאומית, וחסרון שכבר הורגש לפני שמצא את בת זוגו.¹⁵ אדם חש בחסר, ואחר כך האשה מובאת אליו. העקידה מעדיף את הכיוון הזה בלשון "והנכון" לאחר שהביא ביזוי וכאב; אין זו דחייה מפורשת של הטעמים האחרים, ואין לייחס את כל העדפתו לרש"י.

בצירוף המקורות אפשר לבנות ביאור חיובי: השינה מסלקת את המראה שהשפעתו נשארת גם לאחר התיקון, וההבאה מציגה את חוה לאחר בניינה בחביבות. יש כאן שמירה על אופן הקבלה.

13. גור אריה, בראשית ב, כא, אות לט.

14. רד"ק, בראשית ב, כא.

15. עקידת יצחק שער ח, בראשית ב, כא–כג; מהדורת דעת עמ' 192–193.

כל חלק מזוהה במקורו, אבל שום מפרש מן המובאים אינו אומר את כל המשפט המשולב בלשונו. החיבור ביניהם הוא עבודת הבירור שלנו.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T13 – עמ' 26; T31 – עמ' 27; T22 – עמ' 33

י. באר מים חיים: טעם השינה וטעם הלקיחה בשינה

באר מים חיים מקשה שטעם "שלא תתבזה" לבדו אינו מסביר מדוע צריך להפיל תרדמה. ¹⁶הקב"ה נותן חן לאשה בעיני בעלה; מדוע שלא ייתן גם לחוה חן למרות המראה? זו קושיה על נחיצות כל המהלך, ולא רק על האפשרות לרתיעה.

המפרש משיב בחלוקה: התרדמה מראה למלאכים שאדם הוא אדם ואינו אל. לאחר שכבר ישן, נלקחה הצלע בשינה גם כדי למנוע את הביזוי. יש אפוא הבדל בין לשם מה נגרמה השינה לבין מדוע נלקחה הצלע בשעה שישן. תשובתו מבארת את השינה ואת זמן הלקיחה בשתי תכליות. טעם המיאוס מועיל לתזמון הלקיחה, גם כשהוא לבדו אינו מחייב את עצם השינה. יפה תואר, בפירושו המקוצר, מעמיד את התרדמה לצורך הלקיחה עצמה וחולק על דרשת המלאכים. ¹⁷זהו דיון אחר מן הקטע המלא שלמדנו בפרק ד על המשך הרושם.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T14 – עמ' 28; T20 – עמ' 29

יא. מה התברר, ומה עומק השאלה שנותרה?

מה מפורש במקורות. "ותתבזה עליו" מבקש למנוע פגיעה בחביבות של חוה בעיני אדם, ולא בוששה שלה. רש"י בסנהדרין ויפה תואר מתארים מראה של שלב בלתי מתוקן שהשפעתו נשארת גם לאחר התיקון. השינה מונעת את ראיית המצב הזה.

ומה מוסיפה הראייה על הידיעה? באר בשדה משיב בשיטת הפרצוף: אדם ממילא יודע שנלקחה ממנו, אבל אפשר למנוע ממנו לראות את ההפרדה. בשיטות האחרות הוא מציע להעלים לשעה גם את הידיעה. החלוקה מבארת מדוע נצרך טעם הראייה בשיטתו, ולא את כל פעולתו הרגשית.

16. באר מים חיים, בראשית ב, כא, א-ב.

17. יפה תואר המקוצר, בראשית רבה יז, ד.

מה אנו מצרפים. השינה שומרת את **אופן הקבלה**: נמנע המראה המכביד, וחוה מובאת לאחר בניינה בחביבות. זהו יישוב מבוסס בחלקיו, ולא הוכחה שכל חלקיו הם מלוא כוונת רש"י.

קושיית הלידה מחדדת את גבולותיו. דם לבדו אינו מסביר אובדן חן; חיבת יילוד אינה מחייבת רצון זוגי; והמראה שנמנע משתנה לפי שיטות הגוף. ההבדלים האלה מקדמים את הביאור בלי למחוק את הקושיה.

מה נשאר פתוח. מה משקלו של המראה לצד החיבה והפליאה על יצירת חוה? פליאה, חיבה ורתיעה יכולות להתקיים יחד. המקורות מתארים את הפגיעה בחן, אך אינם מסבירים במלואו כיצד הכוחות האלה מצטרפים דווקא אצל אדם.

גם תחולת הביאור מוגבלת. תיאור המקרה אינו חוק שלפיו כל מפגש ראשון קובע את החן או שהחן חסין לאחר ההבאה. "לא במהרה" אינו "לעולם לא", ואין הוכחה שהשינה היא הדרך האלוהית האפשרית היחידה לשמור על החן. הלימוד התקדם: למדנו מה מבקש רש"י למנוע, כיצד המפרשים מבארים זאת ומה אפשר לצרף מדבריהם. השאלה שנותרה כעת מדויקת יותר מן השאלה שבה פתחנו.

להרחבה בחוברת המחקר V8: T22 – עמ' 33; T26 – עמ' 41; T29 – עמ' 37

יב. דרך קצרה לעיון נוסף

למי שמבקש להעמיק, אין צורך להתחיל בכל תיק המחקר. אפשר לבחור שאלה וללכת אל היחידה המתאימה בחוברת המחקר V8. המספרים בטבלה הבאה הם עמודי המחקר, ולא עמודי החוברת הזאת. כל צמד יחידה-עמוד הוא קישור נפרד; אם המציג אינו פותח בעמוד המסוים, אפשר לעבור למספר המודפס:

המצב שלפני החטא: T23 – עמ' 31; גבול החיפוש אחר ביאור הרבי: T25 – עמ' 40; מהלך המחקר והשוואת הדוחות: T24 – עמ' 43

השאלה על התאמת הביזוי למצב שלפני החטא מפורטת בנפרד במחקר: אין לזהות בושה, צניעות, מיאוס וכן כאילו היו דבר אחד. גם חיפוש ביאור מסוים

של הרבי מתועד שם בגבולותיו; אי־איתור בתחום שנבדק אינו הוכחה שאין ביאור.

המחקר מתאר גם את הדרך שבה הביאור השתפר: תרומות של ארבעה מבקרים, טעויות, חזרות ותיקוני העורך. ההשוואה מועילה להבנת אמינות התהליך, אך אינה תחליף למקור תורני. בחוברת הזאת הובא הטיעון עצמו; פרטי התהליך נשמרו בחוברת המחקר.

לעיון במקורות

מבחר ללימוד בפנים, מן המקורות הקדומים אל המפרשים המאוחרים; ההפניות והסדר נשענים על חוברת המחקר.

חז"ל

- **בראשית רבה יז, ז; יח, ד; אבות דרבי נתן נוסחא ב, פרק ח** — לקרוא את היצירה, המטרונה ו"שלבנו גס בה" בלי לאחד את הנימוקים.
- **סנהדרין לט ע"א ורש"י** — להבחין בין שאלת ההטבה במשל כלי הכסף והזהב לשאלת הקבלה במשל הבשר.

המפרשים

- **רש"י, בראשית ב, כא** — לקרוא את שלושת הדיבורים ואת סדרם: "מצלעותיו", "ויסגור", "ויישן ויקח".
- **רמב"ן, בראשית ב, כד** — כיצד מוצא משותף משמש טעם לדבקות?
- **עקידת יצחק, שער ח, עמ' 192-193** — שני גורמי השמחה, ומעמדם מול ביזוי וכאב.
- **יפה תואר, בראשית רבה יז, ז** — מדוע ריחוק הדעת נשאר לאחר תיקון וקישוט?
- **באר מים חיים, בראשית ב, כא** — לשם מה נגרמה השינה, ומדוע נלקחה הצלע בשעה שישן?
- **באר בשדה, בראשית ב, כא, ד"ה "ויישן ויקח"** — שלוש שיטות הגוף ושת השלילות המוליכות לטעם הראייה.
- **העמק דבר, בראשית ב, כג-כד** — משל היד, האהבה והדבקות בהקשרם.